

GRUNDLAGSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 6/1998 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen och om ändring av 75 § vägtrafiklagen

Till Trafikutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 11 februari 1998 proposition 242/1997 rd med förslag till lagar om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen och om ändring av 75 § vägtrafiklagen till trafikutskottet för beredning och bestämde samtidigt att grundlagsutskottet skall lämna utlåtande i ärendet till trafikutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överinspektör Pekka Koivisto, trafikministeriet
- professor Mikael Hidén
- professor Antero Jyränki
- professor Ilkka Saraviita
- professor Kaarlo Tuori.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det stiftas en lag om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningar. Lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter att de har antagits och blivit stadfästa.

I propositionens synnerligen detaljerade lagstiftningsordningsmotivering behandlas de föreslagna bestämmelserna om förverkandepåföljd, husranssakan och kroppsvisitation utifrån be-

stämmelserna i regeringsformen om egendoms- skydd, hemfridsskydd och rätten till personlig integritet. Enligt propositionen kan lagen om förbud mot anordningar som försvårar trafikövervakningen stiftas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock nödvändigt att begära utlåtande om lagförslaget av riksdagens grundlagsutskott.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Allmänt

Syftet med den föreslagna lagen är att ersätta den nuvarande lagen om förbud mot anordningar

som försvårar hastighetsövervakningen. Denna lag stiftades i vanlig lagstiftningsordning efter att grundlagsutskottet gett utlåtande om lagförslaget (GrUU 12/1984 rd). Den tydligaste skillnaden mellan den nuvarande lagen och föreliggan-

de lagförslag är att bestämmelsernas tillämpningsområde utvidgas framför allt beroende på den tekniska utvecklingen. — Ur författningssynpunkt är lagförslagets bestämmelser om egendomsskydd, hemfridsskydd och rätt till personlig integritet av betydelse.

Förslagen med konsekvenser för egendoms-skyddet

I bestämmelserna i lagförslaget förbjuds användning, innehav, import, tillverkning och överlåtelse av anordningar som försvårar trafikövervakningen (2 §). För förseelser som gäller övervakningsanordningar kan dömas till böter (3 §) och för brott som gäller övervakningsanordningar till böter eller till fängelse i högst tre månader (4 §). Dessutom innehåller förslaget en bestämmelse om förverkandepåföljder (6 §).

Bestämmelser av detta slag innebär inskränkning av rättigheter som gäller egendom och berörs därför i första hand av 12 § regeringsformen. Att ställa upp förbud och bestämma straffpåföljder för överträdelse av förbudet är en rätt vanlig metod, som lagstiftaren dock inte kan anlita helt utan begränsningar. Utskottet har formulerat saken på följande sätt: "Lagstiftaren har ett rätt stort spelrum vid kriminalisering av vissa handlingar, även om både grundlagen och internationella förpliktelser som är bindande för Finland medför vissa begränsningar. ... Utgångspunkten för dessa begränsningar är att handlingar som uttryckligen tillåts i grundlagen inte kan förbjudas genom en lag." (GrUU 23/1997 rd, som ingående behandlar förhållandet mellan de grundläggande fri- och rättigheterna och strafflagstiftningen.)

De föreslagna förbuden och bestämmelserna om straffpåföljder i anslutning till dem är enligt utskottets mening godtagbara ur författningsrättslig synpunkt redan av den anledningen att syftet med dessa i sig ringa inskränkningar av äganderätten är att förbättra trafiksäkerheten och därigenom trygga alla trafikanters liv och hälsa (RF 6,1 §).

Husrannsakan

Lagförslagets 8 § gäller befogenhet att företa husrannsakan enligt tvångsmedelslagen. Husrann-

sakan skall kunna företas i ett fordon eller dess släpvagn för att söka efter en anordning som försvårar trafikövervakningen, om det finns sannolika skäl att misstänka att en förseelse som gäller övervakningsanordningar har begåtts (1 mom.). Enligt förslaget kan husrannsakan också företas i byggnader, rum eller slutna förvaringsplatser, om det finns sannolika skäl att misstänka att de används som importlager eller tillverknings-, saluhållnings-, försäljnings-, överlåtelse- eller installationsplats för en sådan anordning (2 mom.).

Bestämmelserna om husrannsakan måste bedömas utifrån 8 § regeringsformen om tryggad hemfrid. I 3 mom. föreskrivs att genom lag kan stadgas om åtgärder som ingriper i hemfriden och som är nödvändiga för att de grundläggande fri- och rättigheterna skall kunna tryggas eller för att brott skall kunna utredas. Med tanke på 1 mom. i förslaget bör observeras att ett fordon eller dess släpvagn inte kan betraktas som platser som omfattas av hemfriden utom i fall det är fråga om en husvagn eller husbil (GrUU 8/1994 rd och 2/1996 rd). Husrannsakan kan med stöd av 2 mom. i förslaget företas i lokaler som omfattas av bestämmelserna om hemfrid.

Enligt lagförslaget är förutsättningen för att husrannsakan skall få företas en misstanke på sannolika grunder att en förseelse som gäller övervakningsanordningar har begåtts eller att någon plats används för att till exempel förvara förbjudna anordningar. Förutsättningarna överensstämmer med grundlagens krav på att husrannsakan företas för att ett brott skall kunna utredas (jfr GrUU 2 och 47/1996 rd), även om brottsmisstanken inte uttryckligen nämns i 2 mom.

Straffpåföljderna i 3 och 4 § når inte upp till den straffskala som enligt den allmänna bestämmelsen i 5 kap. 1 § tvångsmedelslagen ger rätt att företa husrannsakan. Grundlagen anger inga särskilda kvalifikationer som måste uppfyllas för att husrannsakan skall kunna företas för att utreda ett brott (GrUU 23/1997 rd). Det är klart att rätt till husrannsakan inte kan vara förknippad med hur obetydliga brott som helst. Befogenheterna beror på de allmänna förutsättningarna för att de grundläggande fri- och rättigheterna skall kunna

begränsas. Om dem kan enligt uskottets mening rent generellt sägas att utgångspunkten för lagförslaget, dvs. trafikövervakningens behov och en förbättrad trafiksäkerhet, utgör sådana vägande samhälleliga skäl som i princip berättigar till ingrepp i hemfriden genom husrannsakan.

Husrannsakan i ett fordon är helt klart en nödvändig åtgärd för att konstatera en kriminaliserad gärning, dvs. en förseelse som gäller övervakningsanordningar. I de situationer som avses i 2 mom. hänger husrannsakan samman med brott som gäller övervakningsanordningar. Brottbeskrivningen i dessa fall kan i viss mån jämföras med spridning av våldsskildring (SL 16:26). I vartdera fallet uppfylls nämligen rekvisitet för gärningen genom affärsverksamhet, som i allmänhet kräver lagring av en vara. Enligt tvångsmedelslagen får husrannsakan företas om det brott som misstanken gäller är spridning av våldsskildring. Utskottet anser att bemyndigandet i 2 mom. att företa husrannsakan uppfyller kravet på proportionalitet vid inskränkning av grundläggande fri- och rättigheter, eftersom syftet med lagstiftningen inte effektivt kan uppnås på något sätt som innebär ett mindre ingrepp i en grundläggande fri- och rättighet. Bemyndigandet är därför nödvändigt med tanke på lagstiftningens viktiga samhälleliga syfte. Ordningen för behandling av lagförslaget påverkas alltså inte av den föreslagna 8 §.

Kroppsvsitation

I 9 § ingår bestämmelser om kroppsvsitation. Enligt förslaget kan ett fordons förare och passagerare underkastas kroppsvsitation, om det finns synnerligen sannolika skäl att misstänka att en förseelse som gäller övervakningsanordningar har begåtts. Detta förslag måste bedömas utifrån de bestämmelser i 6 § regeringsformen som reglerar rätten till personlig integritet. Enligt 6 § 1 mom. regeringsformen har var och en rätt till personlig integritet. I detta sammanhang är bestämmelserna i 3 mom. av betydelse. De föreskriver att den personliga integriteten inte får kränkas godtyckligt och utan laglig grund.

Utifrån kravet på reglering genom lag och att en inskränkning av en grundläggande fri- och rättighet skall vara klart avgränsad och exakt innebär förslaget inget problem. Kroppsvsita-

tion kan enligt förslaget utföras endast med anledning av en mycket konkret brottsmisstanke ("synnerligen sannolika skäl"), vilket redan på en allmän nivå är ägnat att hindra att en kroppsvsitation utförs på så sätt godtyckligt som avses i grundlagen.

Utgångspunkten för lagförslaget, dvs. trafikövervakningens behov och en förbättrad trafiksäkerhet, är sådana vägande samhälleliga skäl som berättigar till ingrepp i form av kroppsvsitation i den personliga integriteten. Även med tanke på nämnda samhälleliga behov är det nödvändigt att kroppsvsitation skall kunna utföras i situationer som avses i förslaget. Enligt utskottet är det uppenbart att regleringen uppfyller inte bara förutsättningarna för att åtgärden skall få vidtas utan också proportionalitetskravet i samband med inskränkningar av de inskränkande fri- och rättigheterna. Den föreslagna regleringen är därför i linje med grundlagens förbud mot godtyckliga ingrepp.

Utomlands registrerade fordon

Enligt det föreslagna 2 § 1 mom. gäller förbuden i lagen utomlands registrerade fordon, både sådana som innehas av utlänningar och sådana som innehas av finländare, endast så till vida att anordningar som försvårar trafikövervakningen inte får användas inom finskt territorium. Sådana anordningar får dock finnas i fordonen. Någon motivering för detta ingår inte i propositionen. Utskottet anser att denna utgångspunkt måste ifrågasättas. Utomlands registrerade fordon förekommer i stor omfattning inom finskt territorium. Enligt statistiken för 1996 anlände till exempel över 2 miljoner sådana personbilar till Finland. Möjligheterna att i den mån det är möjligt utsträcka lagen till utomlands registrerade fordon i allmän trafik i Finland bör utredas ytterligare, menar utskottet. Regeringsformens 5 § 1 mom. kan anses utgöra den författningsrättsliga grunden för denna hållning.

Utlåtande

Med anledning av det ovan sagda anför grundlagsutskottet vördsamt

att lagförslagen kan behandlas i den ordning 66 § riksdagsordningen bestämmer.

Helsingfors den 24 februari 1998

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Ville Itälä /saml
vordf. Johannes Koskinen /sd
medl. Gunnar Jansson /sv
Anneli Jäätteenmäki /cent
Marjut Kaarilahti /saml
Valto Koski /sd
Jorma Kukkonen /sd

Jukka Mikkola /sd
Paavo Nikula /gröna
Riitta Prusti /sd
Veijo Puhjo /vgr
Maija-Liisa Veteläinen /cent
suppl. Jouko Jääskeläinen /fkf.